

BERDE Éva–DARUKA Magdolna–PETRÓ Katalin

ÜZLETI ISKOLÁK MAGYARORSZÁGON¹

A 80-as évek végétől Magyarországon is nagy számban nyíltak alapítványi és magánvállalkozási formában működő oktatási intézmények, melyekben különböző típusú, gazdasági jellegű szakképesítést lehet szerezni. Ezek az iskolák ugyan gyakran nevükben viselik az „üzleti” kifejezést, általában mégsem tekinthetők egyértelműen „business school”-oknak. A szerzők cikke a vegyes profilú magyar üzleti iskolákkal foglalkozik, bemutatva csoportosításukat, s elemzve a képzési hierarchiában elfoglalt helyüket. Vizsgálja „fogyasztóinak” strukturálódását, és – egy kérdőíves felmérés eredményeire támaszkodva – feltárja értékítéletüket, tanulási motivációjukat és a társadalomban elfoglalt helyüket.

A fejlett piaci országokban a gazdasági jellegű képzés és továbbképzés rendszerének természetes részét alkotják az üzleti iskolák. Ezek az ún. „business school”-ok, a közgazdasági és menedzsment diszciplínák összekapcsolódásának intézményei, melyek az USA-ban a múlt század végén alakultak ki. Itt először az egyetemeken keretein belül indultak el az üzleti jellegű képzési programok, majd később önálló üzleti iskolák is létesültek. Ugyanakkor Európában a II. világháború előtti időszakban az üzleti jellegű képzés az egyetemektől elkülönülve, alacsony presztízzsel folyt. Egyetemi végzettséget e szakterületen általában nem lehetett szerezni, kivéve Németországot, ahol a gazdasági-üzleti képzésnek már régebbi hagyományai voltak. A 60-as évektől kezdve azonban már egész Nyugat-Európában tért hódított az amerikai modell, és egyre inkább szaporodtak a „business school”-ok.²

A hagyományos értelemben vett üzleti iskolák lényegében menedzserképző intézmények, melyek az üzleti élet – a vállalati és a pénzügyi szféra – vezető posztjaira készítene fel. Ebben a felfogásban a közgazdasági és üzleti képzés bizonyos fokig elválk egymástól. Magyarországon erre a szétválásra lényegében nem került sor, bár a piacgazdasági átalakulás igényeire a gazdasági képzés kétféle módon is reagált. Egyrészt

az állami felsőoktatás közgazdászképzésében végbement egy tartalmi, tantárgyi, szemléletbeli megújulás, és ezzel párhuzamosan a nem közgazdasági jellegű állami felsőoktatásban is egyre másra alakultak közgazdasági, gazdálkodási, illetve menedzser szakok. Másrészt nagy számban nyíltak alapítványi és magánvállalkozások formájában működő oktatási intézmények. Ezek az iskolák ugyan gyakran nevükben viselik az „üzleti” kifejezést, általában mégsem tekinthetők egyértelműen „business school”-oknak.

Cikkünk a vegyes profilú magyar üzleti iskolákkal foglalkozik. Bemutatja csoportosításukat, elemzi a képzési hierarchiában elfoglalt helyüket. Vizsgálja „fogyasztóinak” (hallgatóinak) strukturálódását, feltárja értékítéletüket, tanulási motivációjukat és a társadalomban elfoglalt helyüket.

Az üzlet „üzleti iskolái”

A mai magyar gyakorlatban az üzleti iskolák fogalmát a hagyományos, USA-ban kialakult megközelítéshez képest részben tágabban, részben szűkebben értelmezzük. Megszokott szóhasználatunk szerint ebbe a körbe tartoznak mindazok a nagyjából piaci alapokon működő – magán vagy alapítványi jellegű – oktatási intézmények és vállalkozások, ahol különböző gazdasági-üzleti jellegű szakképesítést, illetve diplomát lehet szerezni. A képzés azonban nem

szükségszerűen felső szintű, ide soroljuk a közép szintű oktatási formákat is, tehát valamennyi, többé-kevésbé „üzleti módon” tevékenykedő, „üzletet tanító” intézményt.

Az üzleti iskolák köre a cikkben továbbiakban használt megközelítés szerint viszont nem tartalmazza azokat az alapjában állami finanszírozású oktatási intézményeket³ – amelyek ugyancsak közép vagy felső szinten – az üzleti élet tudnivalóit igyekeznek megtanítani.

Az így értelmezett üzleti iskolák rendkívül heterogén csoportot alkotnak. A jobb áttekinthetőség érdekében ezeket az iskolákat két szempont alapján csoportosítjuk. Az osztályba sorolás első kritériuma a *képzés által nyújtott diploma, illetve végbizonyítvány jellege*. Ezen az alapon a hazai üzleti iskolák három fő típusba tartoznak.

1. A legnépesebb csoportot azok az iskolák, oktatási vállalkozások jelentik, amelyek az Országos Képzési Jegyzékben szereplő, államilag elismert szakképesítést⁴ adnak (pl. Külkereskedelmi Oktatási és Továbbképző Központ, Perfect Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Rt, Trainex Üzleti Iskola, Budapesti Üzleti Akadémia). Ide sorolhatók továbbá azok a tanfolyamok is, amelyek nem biztosítanak OKJ elismertséget, csak egy adott gazdasági részfeladat megoldási lehetőségeit oktatják. Az OKJ elismertséget biztosító intézményeket tekintve igen sokféle – közép és felsőfokú – szakképesítés megszerzésére nyílik alkalom: pl. felsőfokon mérlegképes könyvelő, marketing és reklám menedzser, középfokon pénzügyi, számviteli, banki, külkereskedelmi ügyintéző, kisvállalkozások ügyintézője.

2. Államilag elismert diplomát adó, de nem állami intézmények. A Felsőoktatási Törvény alapján működő magán vagy alapítványi felsőoktatási intézmények. Az ebbe a kategóriába tartozó első felsőfokú intézmény 1992-ben alakult, és jelenleg még másik kettő működik. Mind a három államilag elismert főiskola: Modern Üzleti Tudományok Főiskolája, Általános Vállalkozási Főiskola és Kodolányi János Főiskola. A középfokú oktatási intézmények között is található mintegy tíz olyan közgazdasági szakközépiskola, amelyik magán vagy alapítványi jelleggel működik.

3. Külföldi „diplomát” adó intézmények (pl. Certificate in Business Studies, Diploma in Management Studies, Master of Business Administration). Ezek egy csoportja Magyarországon működő, részben vagy egészben külföldi tulajdonú vállalkozás: pl. Western

Maryland College, Fernuniversitat, Gesamthochschule in Hagen. A külföldi diplomát adó iskolák másik, nagyobbik csoportja egy hazai oktatási intézmény valamilyen külföldi partnerintézménnyel való együttműködésén alapul, és végzőseinek az együttműködő intézmény diplomáját adja: pl. az IBS (International Business School), az ESIAME-Budapest (Ecole Supérieure L'Innovation et L'Action vers les Metiers de L'Entreprise).

Az 1. csoportba tartoznak többek között azok az iskolák, amelyek már a rendszerváltás előtt is megvoltak, és az ún. iskolarendszeren kívüli képzési szektorba tartoztak. Az 1. csoport iskoláinak egy másik részét a 80-as évek közepétől, végétől beindult „kisvállalkozási hullám” hozta létre. Néhány további intézmény megalakulásától kezdve átmenetet jelentett az 1. és 3. csoport között: ezek az iskolák a szűkebb értelemben vett menedzserképzők irányába mutatnak. (Ilyen pl. az OKJ képzés mellett külföldi együttműködésre alapozott Nemzetközi Bankárképző Központ) A munkanélküliség megjelenése, és ennek az aktív munkapiaci eszközökkel, képzéssel és átképzéssel való kezelése jelentősen bővítette a szakképzési piac kínálati és keresleti oldalát. A munkaügyi központok által adott támogatásért, vagy egyéb programok révén szerezhető pénzügyi forrásokért (pl. Világbanki program, Phare programok) versenyezve egyre szaporodtak a kínálati oldal szereplői. Keresleti oldalról vizsgálva pedig a gazdasági foglalkozásokra képesítő – pénzügyi, számviteli, banki, kereskedelmi, marketing stb – tanfolyamok a legnépszerűbb szakirányok közé kerültek.

A 2. és 3. típusba tartozó, átfogó gazdálkodási – üzleti – menedzseri feladatokra képző iskolák hasonlítanak leginkább az amerikai értelemben vett üzleti iskolákra. Ezen belül is a 3. csoportban találhatók azok az oktatási intézmények, melyekben az üzleti és menedzserképzés nemzetközileg legelismertebb diplomáját, az MBA -t (Master of Business Administration, a Ph.D. fokozatnál valamivel alacsonyabb szintű posztgraduális diploma), ill. egyéb menedzserdiplomát lehet megszerezni. Az MBA képzésben állami felsőoktatási intézményekhez kapcsolódó, de ugyancsak üzleti alapon működő intézmények is részt vesznek, pl. a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézete.

A tágran értelmezett üzleti iskolákat, ill. az azokban meghirdetett tanfolyamokat a *képzési szintnek* megfelelően is csoportosíthatjuk. Ter-

mésztesen a képzési szint a kiadott végbizonyítványban is szerepel, így a két szempont szerinti osztályba sorolás közt találhatunk bizonyos átfedéseket. Ugyanakkor egy iskola több képzési szinthez is tartozhat, mert az oktatási intézmények igyekeznek rugalmasak lenni, programjaikat diverzifikálni. Szigorúan csak a képzés szintjére koncentrálva Magyarországon a következő fajta üzleti iskolák, illetve tanfolyamok léteznek:

a) Szakképesítést nem adó tanfolyami képzés: ezek általában egy-egy szűkebb szakterületen való továbbképzést, ismeretek felfrissítését szolgálják. Ide tartoznak továbbá a vezetőképzési programok, készségfejlesztő tréningek.

b) Középfokú szakképesítést nyújtó képzés: pénzügyi, kereskedelmi, banki, számviteli stb. ügyintéző, kisvállalkozások ügyintézője. A végzetek az OKJ szerinti szakképesítést kapnak.

c) Post-secondary képzés: felsőfokú szakképesítést nyújt, felsőfokú iskolai végzettség nélkül: pl. mérlegképes könyvelő, marketing menedzser. Ez is az OKJ rendszer része, és a jövőben bizonyos elemei várhatóan átmenetet biztosíthatnak a középfokú és az államilag elismert diplomát is adó felsőfokú oktatás közt.

d) Felsőfokú szakképesítés mellett, felsőfokú végzettséget is nyújtó képzés. A felsőfokú diploma lehet államilag elismert (a Felsőoktatási Törvényben elismert alapítványi vagy magánfőiskolák esetében), vagy külföldi intézmény által kibocsátott.

e) Posztgraduális jellegű képzés, melynek a felsőfokú végzettség előfeltétele.

A kereslet összetevői

Az üzleti iskolák szempontjából kulcskérdés a szolgáltatásaik iránt érdeklődő fogyasztói kör megismerése, és társadalmi szempontból is fontos a fenti rétegek vizsgálata. Ennek megfelelően a továbbiakban a keresleti oldallal foglalkozunk.

Mivel az általunk értelmezett üzleti iskolák a képzési programok kínálata szempontjából is erősen különböző csoportokat alkotnak, természetesen, hogy a keresleti oldal sem egységes. A tanfolyamok jellege mellett elsősorban a költségek befolyásolják a résztvevők körét. Általános törvényszerűségként a tandíj az 1. csoporttól – államilag elismert szakképesítést nyújtó iskolák – kezdve egyre nő, a legmagasabb a külföldi intézményekben. Vizsgálatunk alapján a következő fogyasztói csoportokat lehet megkülönböztetni:

I. Munkanélküliek. Ők általában átképzési támogatás révén veszik igénybe a tanfolyamokat. Az átképzési támogatással választási lehetőségeik korlátozottak, kizárólag a Munkaügyi Központ által támogatott, illetve elfogadott iskolákban tanulhatnak, illetve tanfolyamokon vehetnek részt.

II. Azok a fiatalok, akik tovább akarnak tanulni, de kizárultak a kiválasztott felsőoktatási intézményből. Ők részint az 1. csoportba tartozó, államilag elismert szakképesítést nyújtó intézmények segítségével próbálják megtalálni jövőbeni boldogulásukat, részint pedig a 2. csoportba tartozó, államilag elismert diplomát adó felsőoktatási intézményeket választják. Mivel ez utóbbi intézmények komoly anyagi terhet jelentenek, az itt tanuló fiatalok vagy megfelelő családi háttérrel rendelkeznek, vagy képesek arra, hogy szabad idejükben maguk keressék meg a tandíjat.

III. Azok a többnyire fiatalok, akik már eredetileg is a 2. csoportba tartozó üzleti iskolákat választották.

IV. Azok a képesítéssel és állással is rendelkező, de nem diplomás szakemberek, akik saját elhatározásukból – elsősorban a munkanélküliségtől való félelmükben –, vagy munkáltatójuk ösztönzésére pályát akarnak módosítani, illetve kiegészítő ismereteket kívánnak szerezni.

V. Diplomás szakemberek, akik számára a másoddiploma megszerzése lényegében tudatos humán tőkebefektetés. Ezen belül is külön réteget képviselnek a már közgazdasági végzettséggel rendelkezők, akik a meglevő pályájukon való előrehaladás érdekében áldoznak a továbbképzésükre.⁵ A nem gazdasági diplomások szintén részben tudatosan, részben azonban kényszerből hajtának végre pályakiegészítést, illetve -módosítást. A felsőfokú végzettségű szakemberek alapvetően – még akkor is, ha eredeti szakmájuk nem gazdasági jellegű – a posztgraduális gazdasági képzést keresik. Az általuk igényelt oktatási formák döntő többsége, a működési formától függetlenül, csak jelentős tandíj ellenében érhető el.

Felmérés az üzleti iskolák „fogyasztóinak” körében

Az üzleti iskolák fogyasztói rétegeinek alaposabb megismerése érdekében kérdőíves felmérést végeztünk. Kutatásunk eddigi fázisában kizárólag hazai képesítést nyújtó iskolák, ill. oktatási

formák hallgatói vettek részt. A következő jellegű intézményekben sikerült kérdőíveket kiosztanunk:⁶

- OKJ képesítést nyújtó, munkanélküliek képzésében részt vevő iskola (középfokú, külkereskedelem területén ügyintéző és vámkezelő),

- OKJ felsőfokú szakképesítést nyújtó iskolák (számveteli, mérlegképes könyvelői, ill. bank-szféra),

- Államilag elismert felsőfokú diplomát adó alapítványi főiskola (nappali graduális képzés),

- Posztgraduális, de nem MBA képzés (államilag elismert felsőfokú diplomát adó alapítványi főiskola posztgraduális kurzusa, valamint a pénzügyi-banki szféra oktatási intézményének posztgraduális képzése).

A továbbiakban bemutatjuk a kérdőívek feldolgozásának legérdekesebb eredményeit. Mivel korábban már végeztünk hasonló jellegű felmérést az állami gazdasági felsőoktatásban, lehetőségünk nyílik bizonyos összehasonlító elemzésekre is.⁷

Az előzőekben két különböző csoportba soroltuk azt a fogyasztói réteget, amely keresletet támaszt az *államilag elismert diplomát adó üzleti főiskolák* iránt. Hangsúlyoztuk, hogy az ezekbe a főiskolákba felvételiző fiatalok közül sokan először hasonló profilú, de állami felsőoktatási intézménybe jelentkeztek, míg mások eredeti elképzelésüknek megfelelően kerültek az alapítványi főiskolába. Az iskolaválasztás motivációit vizsgálva, a felmérésben részt vevőktől megkérdeztük többek között, hogy felvételjük idején milyen más lehetőségek kerültek szóba. A válaszolók 2/3-a közgazdasági egyetemet, vagy más, állami tulajdonú gazdasági főiskolát jelölt meg. Ezen kívül még a mérlegképes könyvelői tanfolyam, ill. nyelvtanulás szerepelt alternatívaként. A válaszolóknak mindössze 2-3 %-a gondolt más típusú felsőoktatási intézményre. Ezzel szemben az ugyanezen kérdőívet kitöltő állami felsőoktatási intézmények hallgatóinak – akik az adott kérdésre válaszoltak – csak 48%-a számolt be, egykori elképzeléseit idézve, más gazdasági egyetemről vagy főiskoláról. Viszont kb. 35 %-uk egyéb – jogi, bölcsész, műszaki, orvosi stb. -, nem gazdasági jellegű felsőoktatási intézményt is a lehetőségek közé sorolt. A többiek, az alapítványi főiskolásokhoz hasonlóan, tanfolyami képzésre is gondoltak. Úgy tűnik tehát, hogy az alapítványi főiskola hallgatói elkötelezettebbek voltak a gaz-

dasági pálya irányában, de intézményi választásukat illetően gyakrabban kényszerültek „pótcselekvésre“, ill. intézményi „helyettesítésre“.

Az alapítványi felsőoktatás hallgatóinak társadalmi hovatartozását illetően megkérdeztük a hallgatók édesapjának foglalkozását. Az *1. táblázatban* ezeket az adatokat állítjuk szembe a hasonló jellegű, de állami intézményekben végzett felmérésünk eredményeivel.

1. táblázat

Az apák foglalkozása az állami és az üzleti felsőoktatásban

Foglalkozási csoport	Állami felsőoktatás (%)	Alapítványi felsőoktatás (%)
Felsőszintű vezető, értelmiségi	50	41
Alacsonyabb vezető, adminisztratív	9	8
Szak-, betanított és segédmunkás	24	22
Vállalkozó	6	16
Nyugdíjas	9	14
Munkanélküli	2	0

Az *1. táblázatból* kitűnik, hogy az alapítványi képzésben részt vevőknél majdnem 10 %-kal kevesebb a vezető értelmiségi apák aránya, de ennél egy kicsivel magasabb a vállalkozó családfelek számbeli fölénye. Ugyanakkor a felmért alapítványi főiskolások közt nem volt olyan, akinek édesapja pillanatnyilag ne rendelkezett volna munkával.

Egy másik kérdésünk a hallgató édesapjának iskolai végzettségére vonatkozott. A válaszoló alapítványi főiskolások 36 %-a jelezte, hogy édesapja legmagasabb iskolai végzettsége gimnáziumi, illetve szakközépiskolai érettségi, 54 %-uké pedig főiskola, illetve egyetem. Ugyanezek a részarányok az állami felsőoktatásban 22, ill. 55 %-ot tesznek ki. A felsőfokú végzettségű apák aránya tehát nagyjából megegyezett az alapítványi, ill. az állami szférában.⁸ Ezzel szemben az alapítványi főiskolások körében magasabb volt az érettségizett, és ennek megfelelően alacsonyabb az érettségivel nem rendelkező, szakmunkás vagy csak 8 általános iskolai végzettségű apák aránya. Az apák foglalkozását és iskolai

végzettségét elemezve úgy tűnik, hogy a középfokú végzettségű, igyekvő vállalkozók előszeretettel küldik gyermekeit a magas tandíjú képzési intézményekbe.

Kíváncsiak voltunk arra, hogy az alapítványi képzés magas anyagi terheit vállalkók mennyire elégedettek – hallgatói mivoltukban – a kapott szolgáltatással. Megkértük őket, hogy az 1-től 5-ig terjedő skálán (1 a legrosszabb, 5 a legjobb) osztályozzák képzésük bizonyos jellemzőit: az elméleti tárgyak színvonalát, a gyakorlati tárgyak színvonalát, tanáraik felkészültségét, tanáraik emberi habitusát, és a használt tananyagokat. Az értékelések átlagait – összehasonlítva az állami felsőoktatásban tapasztalt osztályzatokkal – a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat

A különböző típusú gazdasági felsőoktatás értékelése a hallgatói vélemények alapján

Értékelési szempont	Állami felsőoktatás	Alapítványi felsőoktatás
Elméleti tárgyak	3,80	4,00
Gyakorlati tárgyak	3,34	4,09
A tanár felkészültsége	3,90	4,12
A tanár emberi habitusa	3,61	3,45
A tananyag színvonala	3,63	4,02

A tanárok emberi habitusát kivéve, az alapítványi főiskolások valamennyi szempontra jobb osztályzatokat adtak, mint az állami felsőoktatás hallgatói. A különbség azonban csak a gyakorlati tárgyak értékelésénél igazán jelentős, ami arra utal, hogy az üzleti iskolákban jóval nagyobb hangsúlyt fektetnek a gyakorlati oktatásra. Valószínűleg hallgatóik részére ez komoly vonzóerőt jelent. Más részről a magán és alapítványi főiskolák éppen működésük jellege, finanszírozási módjuk miatt eleve jobban érdekeltek a gyakorlatiasabb, az üzleti élet igényeit közvetlenebbül ki-elégítő képzésben.

Az üzleti iskolák szolgáltatásainak fogyasztói között – ahogy ezt már írtuk – külön csoportot alkotnak az üzleti posztgraduális képzésben részt vevők. Tapasztalataink szerint ebben a körben nagyobb részarányt képviselnek azok a diplomások, akik posztgraduális tanulmányaikat pályamódosításra, illetve -kiegészítésre használják. A 3. táblázat a felmérésben részt vevő diplomások eredeti végzettség szerinti megoszlását mutatja.

A 3. táblázat adatai igazolják, hogy a gazdasági posztgraduális képzés piacán a nem közgazdasági diplomával rendelkezők – 57% – gyakrab-

3. táblázat

A felsőfokú végzettségűek megoszlása

Szakterület	Részarány (%)
tanár, bölcsész	21
műszaki	25
agrár	11
gazdasági	43

ban jelennek meg, mint a közgazdászok – 43% –. Az ő pályaválasztási motivációjukat jelzi, hogy kérdőívünk „jelenleg eredeti szakmájában dolgozik-e” kérdésére a résztvevőknek kevesebb mint a fele válaszolt egyértelmű igennel. Az egyes válaszok megoszlását a 4. táblázat tartalmazza.

4. táblázat

A posztgraduális képzésben részt vevők jelenlegi szakmája eredeti szakmájukhoz képest

Eredeti szakmájában dolgozik-e?	A válaszadók %-os részaránya
igen	43,6%
nem, mert kényszerűségből másból él	6,4%
nem, mert tudatosan pályát módosított	41%
egyéb	9%

A diplomásokhoz hasonló helyzet jellemezte a felmérésünkben szereplő, OKJ szakképesítést nyújtó, közép- vagy felsőszintű tanfolyamok hallgatóit. Ezeken a tanfolyamokon többségükben középfokú végzettségűek vettek részt (bár akadtak diplomások is, pl. a mérlegképes könyvelői tanfolyamokon), de közülük is nagyobb részarányt képviseltek a szakmamódosítási szándékkal tanulók. A kérdőívet kitöltők közt a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők 44%-a eredetileg nem közgazdasági, hanem más, egészségügyi, műszaki stb. képzésben részesült. Ugyanakkor sokan egyáltalán nem rendelkeztek semmifajta szakmával, és éppen ezt szerették volna pótolni. Az OKJ tanfolyamokon részt-

vevők sajátos csoportját jelentik a munkanélküliek. Körükben kétfajta szélsőséget tapasztaltunk: magas, mintegy 45% volt a gimnáziumi érettségivel rendelkezők részaránya, emellett a diplomások is relatíve nagy, majdnem 10%-os súllyal képviseltették magukat.

Visszatérve a magyar üzleti iskolák rendkívüli heterogenitására, a különbségeket anyagi vonatkozásban is megfigyelhetjük. A felmérésben szereplő képzési helyek átlagos tandíját 5. táblázatunk mutatja.

5. táblázat

A felmérésben szereplő egyes üzleti iskolák átlagos tandíja az 1996/97-es tanévben¹⁰

A képzés szintje	Tandíj (Ft)
Alapítványi felsőoktatás	75 000/félév
Posztgraduális	130 000/félév
OKJ felsőfokú képzés	32 000/félév
OKJ középfokú képzés	30 000/félév

Az 5. táblázatból kitűnik, hogy a tandíj a legalacsonyabb 30.000 Ft/félév-től, még a vizsgálatba bevont magyar képesítést adó intézményeknél is jóval 100.000 Ft/félév fölé emelkedik.

Változatos az egyes tanfolyamok és iskolák hallgatóinak elképzelése is arra vonatkozóan, hogy a kérdéses tanfolyam milyen lehetőségeket biztosít a számukra. A megkérdezetteket megkértük, hogy minősítsék a közgazdász pályát – azt a szakmát, aminek éppen most sajátítják el a tudnivalóit – érvényesülési, elhelyezkedési, vállalkozási és pénzkereseti lehetőségek szempontjából. Az adható válaszok valamennyi szempontnál a következők voltak: jól lehet; lehet; nehéz; nem lehet. A feleletekhez az előbb felsorolt alternatívák sorrendjében 3-at, 2-öt, 1-et és 0-át ren-

deltünk, és így az értékítéleteket egy 0-tól 3-ig terjedő skálán fejeztük ki. A 6. táblázat a különböző képzési helyek hallgatóinak kategóriánkénti és összességében számított „lehetőség mutatóit” tartalmazza.

A kapott átlagértékek jól tükrözik, hogy az egyes képzési formák, ill. intézmények által nyújtott tudás és „papírok” (diplomák, ill. oklevelek) értéke mennyire különbözik egymástól. A vizsgált körön belül a legoptimistábbak éppen a magas tandíjat fizető alapítványi főiskolások, illetve a posztgraduális képzésben részt vevők. Ők azok, akik egyrészt már viszonylag magasabb előképzettséggel rendelkeznek, másrészt a legtöbbet tudják, ill. akarják áldozni jövőjük érdekében. Korábbi felmérésünk alapján egyébként az alapítványi felsőoktatásban részt vevők ezen értékítélete szinte teljesen megegyezik az állami felsőoktatás hallgatóinak véleményével. Mind-egyik csoportban jellemző, hogy az elhelyezkedési és a kereseti lehetőségeket tartják a legjobbaknak, és furcsa módon majdnem mindenütt a vállalkozási lehetőségeket a legrosszabbaknak.

Összefoglalás, következtetések

A mai magyar társadalom közgazdász pálya iránti rendkívül kedvező értékítélete elősegíti, a szóban forgó iskolák széles palettája pedig jelzi az üzleti iskolák erős piaci pozícióját. Kérdés azonban, hogy akkor, amikor a közgazdászok iránti, jelenleg még túlfűtött kereslet beáll a nyugat-európai méretekre, akkor hogyan tudják ezek az iskolák megőrizni hallgatói részesedésüket. A jövőben derül ki az is, hogy az állami felsőoktatásban éppen most induló, ún. költségtérítéses képzés, ill. az akkreditált post-secondary oktatás milyen hatást gyakorol a már meglevő üzleti iskolákra. Mindez erősen függ majd az állami intézmények tandíjának akkori szintjétől, és a tandíjhoz kapcsolódó ösztöndíj és hitelkonstrukcióktól.

6. táblázat

Az egyes képzési helyek hallgatói által kinyilvánított „lehetőség mutató” értékek

Intézménytípus	Érvényesülés	Elhelyezkedés	Vállalkozás	Kereset	Átlag
Alapítványi felsőoktatás	2.5	2.76	2.26	2.6	2.53
Posztgraduális	2.26	2.3	1.86	2.15	2.14
OKJ felsőfokú képzés	1.95	2.07	1.65	1.93	1.9
OKJ középfokú képzés	1.29	1.50	1.43	1.6	1.46

Egyelőre a magán és az állami szféra növekvő egymásrautaltsága figyelhető meg. Egyrészt az állami intézmények olyan pótlólagos képzési formákat próbálnak meghonosítani, ahol a hallgatók tandíjat (költségtérítést vagy piaci tandíjat) fizetnek, másrészt az üzleti alapokon működő alapítványi és magániskolák rendkívül intenzíven harcolnak az állami pénzekért. Több magánintézmény az állami elismerésért (akkreditálásért) küzd, hogy megszerezze az ezzel járó fejkvótát és presztízst, sok oktatási vállalkozás pedig a munkanélküliek képzését finanszírozó állami pénzekért versenyez.

Felhasznált irodalom

- Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ). Az 7/1993. (XII.30) számú MüM rendelet melléklete .
- Berde É.-Csáki L.-Daruka M.-Eszterhai T.-Lovrics L.-Petró K. [1996a]: Merre tart a felsőfokú közgazdasági oktatás: I-II. rész. Magyar Felsőoktatás, 7-8. sz.
- Berde É.-Csáki L.-Daruka M.-Eszterhai T.-Lovrics L.-Petró K. [1996b]: Higher Economics Education in Hungary. Economy and Society 3. sz.
- Berde É.-Csáki L.-Daruka M.-Eszterhai T.-Lovrics L.-Petró K. [1996/97]: A mai magyar közgazdasági oktatás helyzete – egy kérdőíves felmérés tapasztalatai I-II. Szakoktatás 1996/8. és 1997/2.
- Porter L.W.-Mc Kibburn [1988]: Management Education and Development. McGrawhill

Lábjegyzetek

1 Cikkünk megszületését az OTKA Bizottság (programszám T 023626), és az Alapítvány a Magyar Felsőoktatásért és Kutatásért (programszám 421/96) támogatása tette lehetővé. A két programbizottságon kívül köszönettel tartozunk a kérdőíveinket kitöltő, tanfolyami, graduális és posztgraduális képzésben részt vevő hallgatóknak, hisz nélkülük nem tudtuk volna összegyűjteni felmérésünk adatait. Cikkünk nem készült volna el OTKA kutatási programunk másik négy résztvevőjének, Borbély Katalinnak, Csáki Lajosnak, Eszterhai Tamásnak és Lovrics Lászlónak a technikai segítsége nélkül. Köszönjük továbbá Dr. Simanovszky Zoltán főiskolai tanszékvezető docens segítségét.

2 Lásd erről részletesen: Porter L.W.-Mc Kibburn [1988]-at.

3 Az ilyen állami tulajdonú intézmények piaci alapokon működő kurzusai viszont beletartoznak a vizsgálati körbe.

4 Az Országos Képzési Jegyzék (OKJ) a 7/1993. (XII.30) számú MüM rendelet melléklete minden egyes foglalkozásnál tételesen rögzíti a szükséges előképzettséget, a minimális képzési időt, valamint azt, hogy melyik tárca jogosult az elérendő szakmai szint és vizsgázási követelményrendszer meghatározására.

5 Elképzelhető, hogy a közvetlen anyagi költségeket munkáltatójuk átvállalja. Ilyenkor a hallgatóknak maguknak csak a „használdozattal”, azaz a tanulásra fordított idővel kell számolniuk.

6 Az egyes intézményekben, ahol a felmérést végeztük, többféle képzési forma is van. Felmérésünk azonban egy intézményen belül legfeljebb két különböző típusú képzési program résztvevőire terjedt ki. Nem az intézményeket akartuk értékelni, hanem a különböző típusú képzési programok résztvevőinek véleményét kívántuk megismerni.

7 Kutatásunk során az állami tulajdonú gazdasági főiskolák és egyetemek külön részterületet képeztek. Az erre vonatkozó eredményeinket lásd Berde-Csáki-Daruka-Eszterhai-Lovrics-Petró [1996a] és [1996b]-ben.

8 Amennyiben a felsőoktatási intézmények hallgatói közül csak a főiskolásokat tekintjük, akkor az alapítványi főiskolások körében a felsőfokú végzettségű apák aránya 10%-kal magasabb, mint a vizsgálatunkban szereplő állami főiskolások körében.

9 A frissen végzett közgazdasági szakközépiskolások egyébként relatíve előnyös helyzetben vannak, és nekik általában csak karrierjük további előmozdítása érdekében van szükségük ismereteik bővítésére. A közgazdasági szakközépiskolásokra vonatkozó felmérésünk eredményeit lásd Berde-Csáki-Daruka-Eszterhai-Lovrics-Petró [1996/1997]-ben.

10 A tandíjakat félévre próbáltuk átszámítani, ugyanakkor a képesítés megszerzése különböző időtartamot vehet igénybe, a középfokú képzés általában két félév, míg a felsőfokú legalább négy. Emellett különböző képzések kombinációja – pl. számítástechnika, nyelv-, ami a munkanélküliek képzésében jellemző, magasabb féléves tandíjat tesz szükségessé.

11 A felmérésből nem derült ki, hogy a közgazdászhallgatók azért tartják relatíve rossznak majdani vállalkozási lehetőségeiket, mert úgy gondolják, hogy a vállalkozás általános feltételei rosszak, vagy azért, mert ők nem kapnak megfelelő vállalkozási ismereteket.